

Hiện trạng hoạt động thông tin KHXH và một số vấn đề đặt ra

Viện KHXH Việt Nam hiện có một hệ thống trên 30 cơ quan thông tin, thư viện. Đây là các cơ quan thông tin, thư viện đa ngành, chuyên ngành về các lĩnh vực KHXH, nhân văn; về một số vùng, khu vực địa lý; phòng thông tin, tư liệu, thư viện trực thuộc các cơ quan. Viện Thông tin KHXH là cơ quan thông tin đa ngành về KHXH và nhân văn lớn nhất nước ta, được hình thành và phát triển trên cơ sở Thư viện của Trường Viễn Đông Bác cổ, nơi lưu giữ nguồn thông tin, tài liệu phong phú và quý giá nhất về Đông Dương từ trước đến nay. Ngoài các nhiệm vụ trực tiếp xây dựng, tổ chức và triển khai hoạt động thông tin, thư viện về KHXH, Viện Thông tin KHXH còn thực hiện nhiệm vụ chủ trì, điều phối, hỗ trợ hoạt động của các cơ quan thông tin, thư viện trực thuộc Viện KHXH Việt Nam.

Mặc dù đã có những đóng góp nhất định và quan trọng vào quá trình phát triển đất nước, song hoạt động thông tin, thư viện KHXH vẫn còn không ít vấn đề đặt ra, cần được giải quyết một cách có hệ thống. Điều đó được phản ánh cụ thể qua các khía cạnh sau:

- Cơ sở vật chất dành cho hoạt động thông tin, thư viện tuy đã được quan tâm nhưng so với yêu cầu vẫn còn hạn chế, cần được đầu tư một cách toàn diện, đồng bộ hơn nữa nhằm đáp ứng đòi hỏi của thực tiễn.

- Chính sách, cơ chế, các giải pháp lưu giữ, quản lý, phát triển nguồn tin KHXH còn chưa được chú trọng một cách hợp lý. Điều này đã ảnh hưởng trực tiếp đến hiệu quả khai thác nguồn tin này phục vụ quá trình phát triển của đất nước nói chung, cho

Hoạt động thông tin, thư viện trong khoa học xã hội: Hiện trạng và định hướng phát triển

PGS-TS HỒ SĨ QUÝ - THS TRẦN MẠNH TUẤN

Viện Thông tin KHXH, Viện KHXH Việt Nam

Hoạt động thông tin, thư viện trong khoa học xã hội (KHXH) có vai trò hết sức quan trọng trong bối cảnh nguồn thông tin gia tăng mạnh mẽ như hiện nay. Nó không những phục vụ nhu cầu tra cứu của các nhà khoa học, những người quan tâm mà còn đảm nhiệm vai trò lưu trữ và bảo tồn các giá trị văn hoá của dân tộc và thế giới. Bên cạnh những thành tựu đạt được trong thời gian vừa qua, hoạt động thông tin, thư viện trong KHXH vẫn còn một số tồn tại như: Cơ sở vật chất còn chậm được đầu tư, cải thiện; cơ chế, chính sách, các giải pháp lưu trữ chưa được quan tâm thoả đáng; tính biệt lập, cát cứ về nguồn tin còn nặng nề và phổ biến... Chính vì vậy, hoạt động này cần phải được định hướng phát triển trong giai đoạn 2006-2010 và những năm tiếp theo một cách phù hợp nhằm khắc phục những tồn tại và đáp ứng tốt nhất nhu cầu của đồng đảo tầng lớp nhân dân.

ngiên cứu nói riêng.

- Tính chất biệt lập, cát cứ còn rất nặng nề và phổ biến, cùng với sự hạn chế về các nguồn đầu tư đã dẫn đến nguồn thông tin KHXH còn chưa được đầy đủ và tập trung.

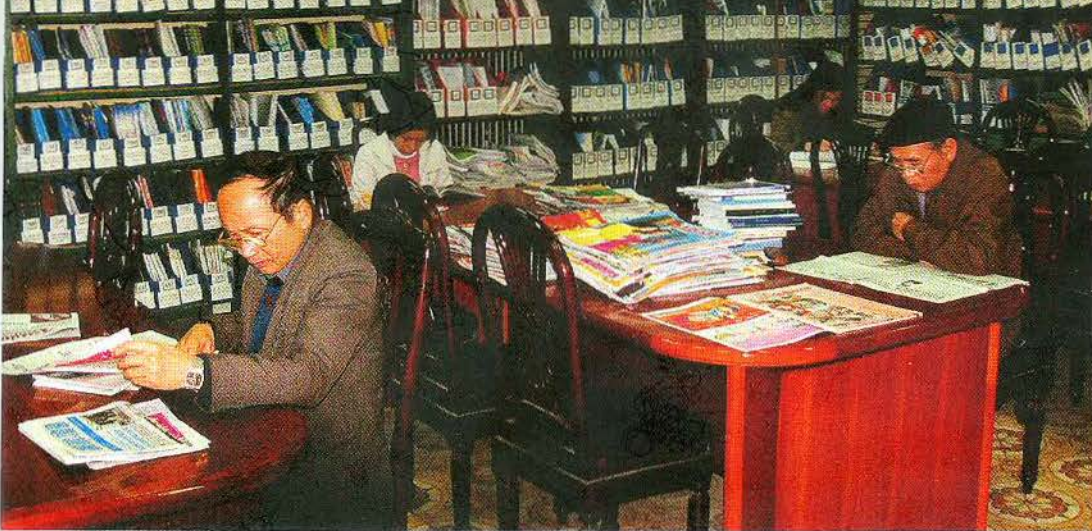
- Đội ngũ cán bộ thông tin, thư viện cần được kiện toàn để có đủ khả năng hoạt động một cách chuyên nghiệp hơn, có thể đáp ứng được đòi hỏi của thực tiễn với một hiệu quả cao và ổn định.

Định hướng phát triển trong giai đoạn 2006-2010 và một số năm tiếp theo

Phương hướng trọng tâm để nâng cao hiệu quả hoạt động thông tin, thư viện tại Viện KHXH Việt Nam giai đoạn hiện nay là cùng với quá trình hiện đại hoá, phát triển các ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông, tạo nên sự kết nối các cơ quan thông tin, thư viện chuyên ngành thành một hệ thống thống nhất - Hệ thống thông tin, thư viện KHXH, với đầu mối là Viện Thông tin KHXH. Các nhiệm vụ trọng tâm mà hệ thống thông tin, thư viện KHXH cần phải giải quyết đến 2010 là:

• *Hình thành và phát triển hệ thống thông tin, thư viện KHXH trên cơ sở liên kết mạng giữa các tổ chức thành viên.* Như vậy, vấn đề phát triển các ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông vào việc phát triển mỗi tổ chức thành viên của hệ thống thông tin KHXH cần được đặc biệt quan tâm. Mục tiêu lâu dài là hướng đến hình thành một cổng thông tin quốc gia về KHXH, trong đó tích hợp mọi nguồn dữ trữ thông tin và phát triển các dịch vụ cần thiết đến người dùng tin trên mọi địa bàn, khu vực.

Mặt khác, có thể thấy hệ thống thông tin KHXH quốc gia trong tương lai không chỉ bao gồm các thành viên trực



dựng thư viện điện tử đang là xu thế phát triển chung của ngành. Trong lĩnh vực KHXH và nhân văn, mô hình này có sự khác biệt rất cơ bản so với các lĩnh vực khác. Điều đó do nhiều nguyên nhân khác nhau. Thứ nhất, dạng thức tồn tại của một số nguồn tin đặc biệt như: Các tư liệu nghiên cứu trong các lĩnh vực KHXH và nhân văn; tài liệu chép tay, tư liệu điền dã (có các cấu trúc rất khác biệt nhau); tài liệu dạng nghe nhìn, tranh ảnh... Thứ hai, trong không ít trường hợp, tài liệu, tư liệu KHXH và nhân văn vừa chứa đựng các thông tin, tri thức mà nhà khoa học quan tâm khai thác, đồng thời lại tồn tại với đầy đủ các tính chất của một vật thể văn hoá cần được bảo tồn, lưu giữ lâu dài cho các thế hệ mai sau. Hai khía cạnh này có khi mâu thuẫn với nhau: Khai thác sẽ ảnh hưởng xấu đến việc bảo quản, đồng thời nếu chỉ chú tâm vào bảo quản, e rằng việc khai thác nguồn tài liệu, tư liệu này sẽ gặp nhiều hạn chế.

Thư viện điện tử là một giải pháp căn bản để dung hoà các mâu thuẫn trên, đồng thời cần chú trọng phát triển một số dịch vụ hỗ trợ làm cho các di sản văn hoá này đến được với mọi thành viên trong xã hội một cách trọn vẹn ở mức cao nhất.

● *Xây dựng quy hoạch và chiến lược đào tạo đội ngũ cán bộ thông tin, thư viện KHXH chuyên nghiệp.* Đây là một trong những vấn đề rất quan trọng, quyết định trực tiếp đến thành bại của sự phát triển hoạt động thông tin, thư viện KHXH. Kết luận của Hội nghị thông tin, thư viện KHXH năm 2005 đã khẳng định sự cần thiết phải hình thành một đề án tổng thể về đào tạo cán bộ cho lĩnh vực này ■

thuộc Viện KHXH Việt Nam, mà còn cần phải thu hút được sự tham gia của các cơ quan thông tin, thư viện thuộc các viện nghiên cứu, trường đại học có liên quan, các trung tâm thông tin, thư viện - tư liệu về các vùng, khu vực,... Có như vậy, hệ thống thông tin KHXH mới được hình thành và phát triển trên phạm vi quốc gia, và có thể đáp ứng được một cách đầy đủ những yêu cầu mà quá trình phát triển của đất nước đặt ra.

Một đặc điểm quan trọng của KHXH và nhân văn là đối tượng nghiên cứu của các khoa học này gắn bó chặt chẽ với các vùng, địa phương. Từ đó có thể thấy, các nguồn thông tin, tư liệu phục vụ nghiên cứu các vùng, địa phương chủ yếu được hình thành trong các nghiên cứu KHXH, nhân văn. Đồng thời, cũng chính trong quá trình này, cùng với nguồn thông tin điều tra cơ bản, nguồn thông tin của KHXH và nhân văn được khai thác một cách ổn định, có hệ thống và thường xuyên nhất. Như vậy, về lâu dài, sự liên kết giữa hệ thống thông tin KHXH với các cơ quan thông tin, thư viện vùng, địa phương chắc chắn được phát triển. Bởi vì sự liên kết này là để các đối tác, các cơ quan tham gia cùng hướng đến giải quyết những nhiệm vụ chung.

● *Hình thành và phát triển ngân hàng thông tin KHXH trong ngân hàng thông tin chung của quốc gia.* Ngân hàng thông tin chung của quốc gia được tạo nên bởi sự phân hoạch

một cách hợp lý các nguồn thông tin, chứ không thể được tạo nên trên cơ sở đưa ra các giải pháp về hành chính để tích tụ tại một nơi nào đó. Nếu tích tụ lại một nơi thì vừa không khả thi về năng lực tổ chức, vừa không có hiệu quả từ góc độ của người dùng tin và không mang tính hệ thống bởi sự đa dạng của loại hình thông tin cũng như khối lượng nguồn tin khổng lồ được gia tăng với tốc độ rất cao. Trong thời gian tới, Viện Thông tin KHXH sẽ triển khai một đề tài nghiên cứu cấp bộ về vấn đề quy hoạch và phát triển nguồn thông tin KHXH quốc gia để làm cơ sở triển khai đề án có liên quan. Trước mắt, có thể đưa ra một phân hoạch sơ bộ về thành phần của ngân hàng thông tin quốc gia như bảng 1.

Hệ thống thông tin các trường đại học. Các nguồn thông tin được khai thác và được hình thành trong hoạt động nghiên cứu, đào tạo của trường đại học (ví dụ nguồn học liệu).

● *Nâng cao năng lực và hiệu quả đáp ứng nhu cầu thông tin KHXH, phục vụ quá trình*

nghiên cứu và phát triển trên các phạm vi. Hoạt động thông tin, thư viện KHXH mặc dù đã có những đóng góp nhất định vào các quá trình nghiên cứu khoa học, phát triển kinh tế - xã hội, song phải luôn không ngừng đổi mới và phát triển để nâng cao năng lực và hiệu quả hoạt động của mình. Cùng với việc hiện đại hoá các cơ quan thông tin, thư viện, hình thành các mạng thông tin, các thư viện điện tử, với việc hình thành và phát triển ngân hàng thông tin KHXH... thì vấn đề đa dạng hoá các loại hình sản phẩm, dịch vụ thông tin luôn cần được đặt ra và triển khai. Chính xuất phát từ việc xác định một cách đầy đủ mọi loại nhu cầu thông tin và tận dụng các kết quả ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông mà các thế hệ sản phẩm, dịch vụ thông tin mới không ngừng được tạo ra. Đó sẽ là những kết quả cụ thể của việc nâng cao vai trò và hiệu quả của thông tin KHXH và là nhiệm vụ cụ thể của chúng ta.

● *Xây dựng mô hình thư viện điện tử (e-lib) cho các cơ quan thông tin, thư viện KHXH.* Xây

Loại hệ thống thông tin	Nguồn tin chủ yếu của ngân hàng thông tin
Hệ thống thông tin điều tra cơ bản	Các nguồn thông tin được tạo nên từ hoạt động điều tra cơ bản.
Hệ thống thông tin khoa học tự nhiên và công nghệ	Các nguồn thông tin về các ngành khoa học tự nhiên, công nghệ.
Hệ thống thông tin KHXH và nhân văn	Các nguồn thông tin về KHXH và nhân văn.
Hệ thống thông tin các trường đại học	Các nguồn thông tin được khai thác và được hình thành trong hoạt động nghiên cứu, đào tạo của trường đại học (ví dụ nguồn học liệu).